

DOI: [10.26565/2786-4995-2023-1-04](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-04)

УДК 336.226.11

Олеся Тоцька

*професор кафедри фінансів,
доктор економічних наук, професор
факультет економіки та управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, 43021, Україна,
e-mail: totska.olesia@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-4748-2134*

Ірина Дмитрук

*випускниця другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультет економіки та управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, 43021, Україна,
e-mail: ira_dmutryk17@ukr.net*

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Анотація. Податкова система країни відіграє важливу роль у формуванні доходів бюджетів всіх рівнів і є основою фінансово-кредитного механізму державного регулювання економіки. Податок на доходи фізичних осіб є одним із найефективніших джерел доходу бюджетів України. Однак показники надходжень від його сплати мають регіональні відмінності. Метою дослідження є визначити фіскальну роль податку на доходи фізичних осіб в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях. Використано методи аналізу для вивчення абсолютних і відносних показників надходжень від податку на доходи фізичних осіб у структурі зведеного та місцевих бюджетів України; рейтингового оцінювання – для групування регіонів України за відносними показниками сплати податку; теоретичного узагальнення – для формування висновків.

Розкрито сутність податку на доходи фізичних осіб. Проаналізовано динаміку його часток у ВВП України, надходжень від податку до Зведеного бюджету України. Розглянуто роль податку у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. Побудовано рейтингову матрицю групування регіонів України за рівнями часток податку в загальних доходах і податкових надходженнях Зведених бюджетів областей. Ідентифіковано чинники, що впливають на величину надходжень від податку. Досліджено особливості сплати податку в зарубіжних країнах. Проаналізовано проблеми у прибутковому оподаткуванні фізичних осіб в Україні.

Виявлено, що упродовж 2019–2021 рр. питома вага податку на доходи фізичних осіб у структурі податкових надходжень і доходів Зведеного бюджету України становила понад 20%; у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів – більше 60%. Визначено, що в 2021 р. Миколаївська, Вінницька та Кіровоградська області мали чітко визначені позиції за рівнями часток податку в загальних доходах і податкових надходженнях Зведених бюджетів областей України, всі інші регіони потрапили до зон дисбалансів. Сформовано рекомендації щодо вдосконалення механізмів оподаткування доходів громадян в Україні.

Ключові слова: *податок на доходи фізичних осіб, Зведений бюджет України, місцеві бюджети України, Зведені бюджети областей, рейтинг.*

Табл.: 4, рис.: 2, бібл.: 17.

Вступ. Податкова система країни відіграє важливу роль у формуванні доходів бюджетів всіх рівнів і є основою фінансово-кредитного механізму державного регулювання економіки. Актуальність дослідження податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) ґрунтується на його важливому значенні, оскільки він є одним із найефективніших джерел наповнення бюджетів України. Водночас ПДФО має важливе соціальне значення, адже безпосередньо впливає на рівень доходів населення. Однак сучасна система стягнення ПДФО в Україні характеризується низьким рівнем ефективності та має значні недоліки. Тому сьогодні актуальним завданням для органів державної влади є створення дієвої системи оподаткування доходів фізичних осіб, яка б відповідала потребам соціально-економічного розвитку держави та регіонів, забезпечила зниження податкового тягаря на малозабезпечених громадян і сприяла підвищенню фіскальної ролі ПДФО у структурі доходів бюджетів України.

Аналіз досліджень та постановка завдання. У вітчизняній науковій літературі наявна низка публікацій щодо різних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Так, дослідженням ПДФО на загальнодержавному рівні займалися такі науковці: З. М. Лободіна, яка проаналізувала роль ПДФО у формуванні бюджетних коштів і його вплив на соціально-економічний розвиток держави [1]; О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська й О. О. Свириденко, які виявили та систематизували ризики і проблеми процесу розробки й імплементації нової, об'єднаної форми звітності з ПДФО і єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановили джерела ризиків і запропонували рекомендації з їх мінімізації [2]; Л. М. Чернелевський і Я. В. Кобзар, які вивчили питання гармонізації державного фінансового та незалежного аудиторського контролю за розрахунками ПДФО [3].

Водночас були здійснені наукові дослідження ПДФО на регіональному рівні: О. В. Тофанюк і А. С. Зінчук розробили методичний підхід щодо визначення обсягу надходження від ПДФО до бюджету Волинської області за статистичним і кореляційно-регресійним методами та виявили сфери їх застосування [4]; О. В. Тофанюк і Н. Ю. Новікова проаналізували та спрогнозували надходження ПДФО в бюджет Харківської області [5]; Т. В. Чижова й І. А. Сисоєнко розглянули особливості формування місцевих бюджетів за рахунок ПДФО [6].

Незважаючи на значну кількість досліджень, потребують детального вивчення інші аспекти оподаткування доходів фізичних осіб, зокрема надходження від сплати ПДФО в усіх регіонах України.

Метою статті є визначення фіскальної ролі ПДФО в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Результати дослідження. ПДФО виступає регулятором взаємовідносин між державою та громадянами, оскільки він, з однієї сторони, виконує фіскальну функцію, забезпечуючи фінансову базу держави, а з іншої – вагомо впливає на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит. ПДФО у сучасних умовах має важливе бюджетне значення, оскільки є одним із основних джерел формування державного та місцевих бюджетів України. Податок володіє власним, притаманним тільки йому, фіскальним потенціалом, що обумовлює ступінь його значимості у податкових інтересах держави [7].

ПДФО – це загальнодержавний прямий податок, що стягується з доходів фізичних осіб (як резидентів, так і нерезидентів). Порядок його нарахування та сплати в Україні регулюється Податковим кодексом України (далі – ПКУ). Механізм нарахування та стягнення ПДФО повинен базуватися на складових елементах системи оподаткування та чинному податковому законодавстві.

Відповідно до ПКУ, основними елементами ПДФО є платники податку, об'єкт і база оподаткування, податковий період, порядок сплати податку, ставка податку. Зокрема,

платниками податку є: фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа-резидент, яка володіє та/або користується (орендує (суборендує), на умовах емфітевзису, постійно користується) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, у частині мінімального податкового зобов'язання; фізична особа-нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент [8].

Об'єктами оподаткування ПДФО є:

– для резидентів: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України;

– для нерезидентів: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) [8].

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований на користь платника податку протягом звітного податкового періоду [8].

Базовою ставкою ПДФО в Україні є 18%, однак з урахуванням військового збору (1,5%), фактичний рівень податкового навантаження на фізичних осіб становить 19,5% від рівня оподаткованого доходу.

Оскільки економічна сутність ПДФО полягає у перерахуванні до державного бюджету частини доходів громадян (фізичних осіб) задля забезпечення державних видатків на підтримання соціально-економічної стабільності на макроекономічному рівні, то цей податок виконує фіскальну та розподільчо-регулюючу функції [9].

На рис. 1 наведено динаміку частки ПДФО у ВВП України упродовж 2016–2021 рр.

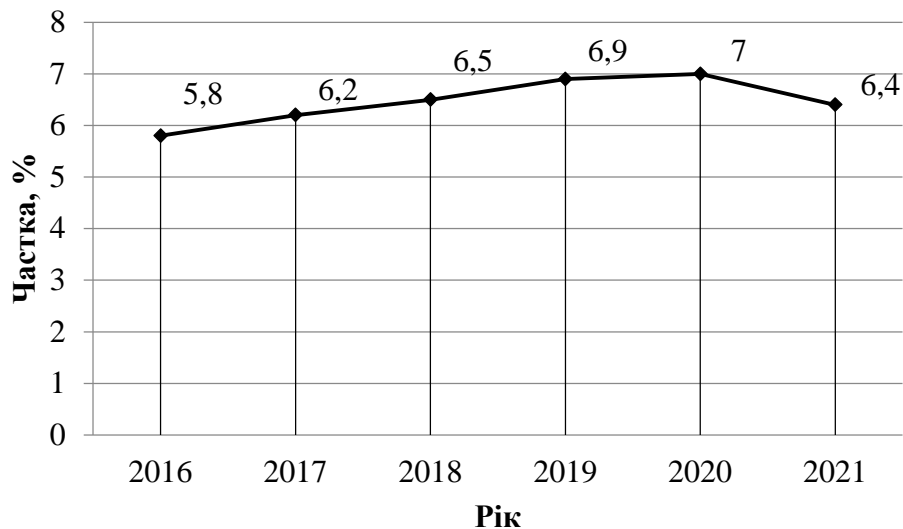

Рис. 1. Питома вага ПДФО у ВВП України за 2016–2021 рр., %
Джерело: Сформовано на основі [10; 11].

Як бачимо, упродовж аналізованого періоду частка ПДФО у ВВП країни перебувала в межах від 5,8% (2016 р.) до 7,0% (2020 р.) та щорічно зростала, окрім 2021 р.

Аналіз сплати ПДФО та визначення його фіскальної ролі розпочнемо зі Зведеного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

Надходження від ПДФО до Зведеного бюджету України за 2019–2021 рр.

Рік	Сума податкових надходжень від ПДФО (разом із військовим збором), млрд грн	Питома вага ПДФО у структурі	
		податкових надходжень, %	доходів, %
2019	275,5	25,7	21,4
2020	295,1	26,0	21,4
2021	309,1	23,7	20,8

Джерело: Сформовано на основі [12].

Упродовж 2019–2021 рр. спостерігалася тенденція до збільшення надходжень ПДФО в доходах Зведеного бюджету України. Так, у 2020 р., порівняно з 2019 р., доходи Зведеного бюджету України зросли за рахунок ПДФО на 19,6 млрд грн, у 2021 р. надходження ПДФО перевищили аналогічний показник попереднього року на 14 млрд грн. Питома вага ПДФО у структурі і податкових надходжень, і доходів становила понад 20%.

Далі перейдемо до аналізу доходів місцевих бюджетів України. Місцеві бюджети виступають фінансовою базою діяльності місцевого самоврядування та фондом грошових коштів, необхідним для фінансування ефективного виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, що формуються на основі бюджетного законодавства України.

На сучасному етапі в Україні основну частину доходів місцевих бюджетів формують податкові надходження. Дані про динаміку доходів місцевих бюджетів України за 2019–2021 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Доходи місцевих бюджетів України

Показник	2019		2020		2021	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Всього доходів	560,5	100,0	471,4	100,0	580,7	100,0
Податкові надходження	270,5	48,3	285,6	60,6	346,7	59,7
Неподаткові надходження	26,1	4,7	21,5	4,6	27,2	4,7
Доходи від операцій з капіталом	2,9	0,5	3,5	0,7	3,5	0,6
Офіційні трансферти	260,3	46,4	160,3	34,0	202,8	34,9
Цільові фонди	0,6	0,1	0,6	0,1	0,6	0,1

Джерело: Сформовано на основі [12].

Аналіз табл. 2 показує, що впродовж аналізованого періоду в Україні основну частину доходів місцевих бюджетів формували податкові надходження. Їхня питома вага перебувала в межах від 48,3% (2019 р.) до 60,6% (2020 р.).

Дані про динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів України за 2019–2021 рр. наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Податкові надходження до місцевих бюджетів України

Показник	2019		2020		2021	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Податкові надходження, у т. ч:	270,5	100,0	285,6	100,0	346,7	100,0
ПДФО	165,5	61,2	177,8	62,3	212,2	61,2
Податок на прибуток	10,2	3,8	9,8	3,4	16,1	4,7
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	5,3	1,9	4,6	1,5	8,7	2,5
Внутрішні податки на товари та послуги	13,7	5,1	15,6	5,5	17,8	5,1
Місцеві податки	73,6	27,2	75,7	26,5	89,9	25,9
Інші податки та збори	2,2	0,8	2,1	0,7	2,1	0,6

Джерело: Сформовано на основі [12].

Як бачимо, серед податкових надходжень місцевих бюджетів України найбільшу питому вагу складав ПДФО (понад 60% усіх надходжень). Сума надходжень від ПДФО в аналізованому періоді стабільно зростала: у 2020 р. на 12,3 млрд грн, у 2021 р. – на 34,4 млрд грн.

Далі перейдемо до визначення фіскальної ролі ПДФО на регіональному рівні. Для цього побудуємо табл. 4.

Як бачимо, в 2021 р. загальні доходи Зведених бюджетів областей і м. Київ перебували в межах від 10,41 до 71,26 млрд грн, податкові надходження – в діапазоні від 4,15 до 55,81 млрд грн, надходження від ПДФО – в межах від 2,73 до 29,54 млрд грн. В усіх випадках мінімальні значення належали Чернівецькій області, максимальні – Києву. Щодо відносних показників, то частка ПДФО у загальних доходах Зведених бюджетів областей і м. Київ перебувала в діапазоні 26,22–41,45%, у податкових надходженнях – від 52,93 до 72,58%.

Таблиця 4

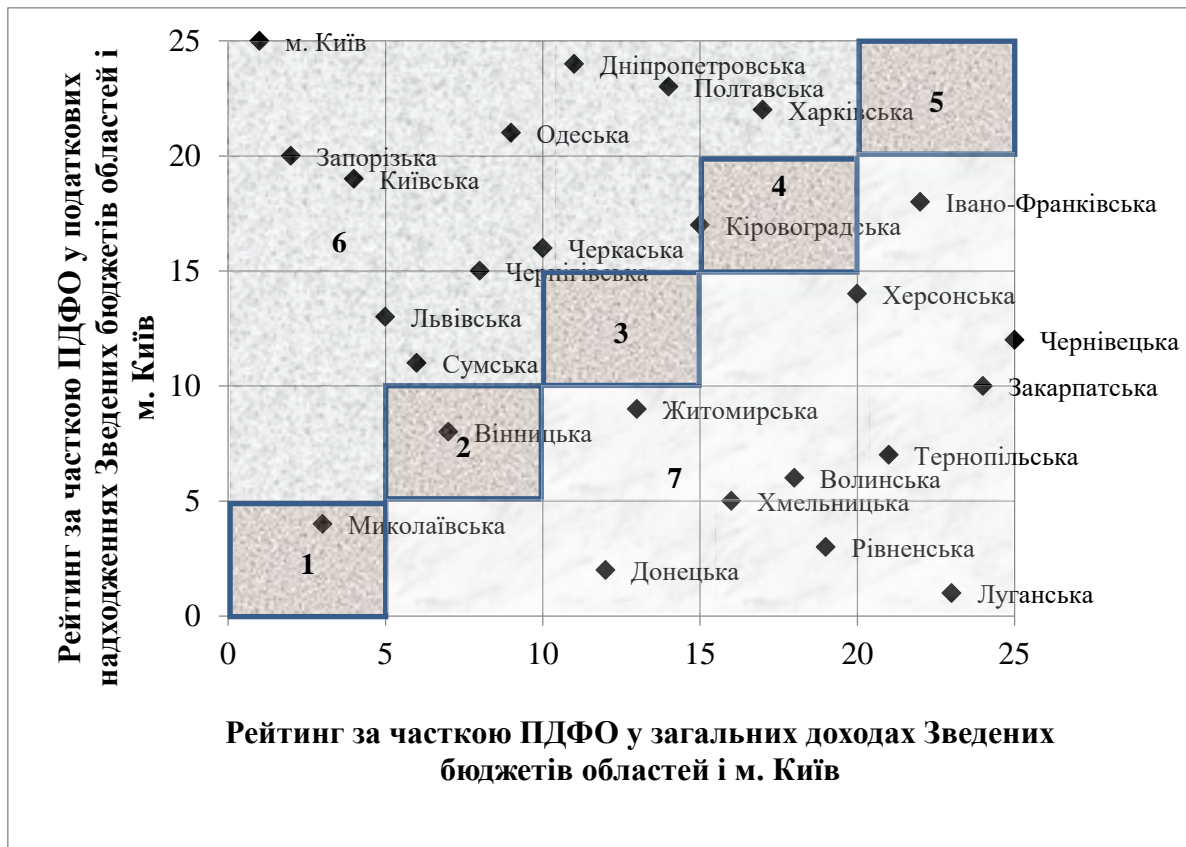
Доходи Зведених бюджетів областей України за 2021 рік, млрд грн

Область	Загальні доходи	Податкові надходження	Надходження від ПДФО	Частка ПДФО у загальних доходах, %	Частка ПДФО у податкових надходженнях, %	Рейтинг 1	Рейтинг 2
Вінницька	20,94	11,34	7,65	36,53	67,46	7	8
Волинська	13,99	6,25	4,24	30,31	67,84	18	6
Дніпропетровська	61,74	38,89	21,43	34,71	55,10	11	24
Донецька	32,86	16,16	11,34	34,51	70,17	12	2
Житомирська	16,95	8,64	5,81	34,28	67,25	13	9
Закарпатська	15,51	6,23	4,17	26,89	66,93	24	10
Запорізька	25,71	15,98	9,91	38,55	62,02	2	20
Івано-Франківська	17,12	7,83	4,92	28,74	62,84	22	18
Київська	33,50	20,38	12,75	38,06	62,56	4	19
Кіровоградська	13,71	7,34	4,64	33,84	63,22	15	17
Луганська	11,32	4,45	3,23	28,53	72,58	23	1
Львівська	35,85	20,41	13,25	36,96	64,92	5	13
Миколаївська	15,48	8,64	5,91	38,18	68,40	3	4
Одеська	34,34	20,47	12,29	35,79	60,04	9	21
Полтавська	25,19	15,41	8,55	33,94	55,48	14	23
Рівненська	16,08	7,01	4,84	30,10	69,04	19	3
Сумська	14,70	8,12	5,39	36,67	66,38	6	11
Тернопільська	13,88	5,91	3,99	28,75	67,51	21	7
Харківська	45,65	25,42	14,85	32,53	58,42	17	22
Херсонська	14,14	6,37	4,13	29,21	64,84	20	14
Хмельницька	17,94	8,74	5,95	33,17	68,08	16	5
Черкаська	16,60	9,13	5,82	35,06	63,75	10	16
Чернівецька	10,41	4,15	2,73	26,22	65,78	25	12
Чернігівська	13,64	7,63	4,89	35,85	64,09	8	15
м. Київ	71,26	55,81	29,54	41,45	52,93	1	25

Джерело: Сформовано на основі [12].

В останніх двох стовпцях табл. 4 кожній області присвоєно рейтинг від 1 (найбільший показник) до 25 (найменший показник) залежно від значення відносних показників частки ПДФО у стовпцях 5–6 табл. 4. На основі цих рейтингів побудовано рейтингову матрицю групування областей України та м. Київ (рис. 2).

З рис. 2 видно, що тільки три області (Миколаївська, Вінницька та Кіровоградська) мають чітко визначену позицію за рівнями часток ПДФО у загальних доходах і податкових надходженнях Зведених бюджетів областей України, всі інші потрапили до зони дисбалансів.

Зона 1 – дуже високий рівень; зона 2 – високий рівень; зона 3 – середній рівень; зона 4 – низький рівень; зона 5 – дуже низький рівень; зона 6 – зона дисбалансу з вищим рівнем частки ПДФО у загальних доходах; зона 7 – зона дисбалансу з вищим рівнем частки ПДФО у податкових надходженнях.

Рис. 2. Рейтингова матриця групування територій за рівнями відносних показників ПДФО у Зведених бюджетах областей і м. Київ

Джерело: Сформовано на основі табл. 4.

Варто зазначити, що на величину надходжень від ПДФО до бюджетів України впливає низка чинників, а саме:

- 1) демографічні: чисельність населення, міграції працездатного населення, рівень зайнятості;
- 2) економічні: розмір мінімальної заробітної плати, рівень інфляції, рівень тіньової економіки;
- 3) правові: політика органів влади у сфері справляння податку, податкове законодавство;
- 4) соціально-культурні: рівень податкової культури населення, фінансова грамотність.

Основною причиною, що стримує реалізацію фіскальної функції ПДФО в Україні, є зменшення кількості працездатного населення, що призводить до скорочення обсягу відповідних податкових надходжень і платежів до бюджетів різних рівнів. Особливо це стало актуальним у зв'язку з військовою агресією російської федерації.

Зауважимо, що для зниження податкового тиску на доходи малозабезпечених громадян база оподаткування ПДФО може бути зменшена на величину податкової соціальної пільги, яка, однак, застосовується до вузького кола платників. Базова величина пільги дорівнює 50% від прожиткового мінімуму, що встановлений чинним законодавством для працездатної особи. Так, із 1 січня 2022 р. встановлено прожитковий мінімум для працездатних осіб у сумі 2 481 грн [13].

З метою удосконалення механізму справляння ПДФО в Україні доцільно розглянути зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб. У розвинених країнах ставки з прибуткового податку є прогресивними і, як правило, побудовані за системою складної прогресії, що є показником досить високого рівня економіки: Польща – 18 і 32% [14], Німеччина – 14–45% [15], Іспанія – 19–45% [16], Японія – 5–50% [17]. Ще однією особливістю закордонного досвіду оподаткування фізичних осіб є система сімейного оподаткування доходів, де подружжя пара розглядається як єдина економічна спільнота із загальними доходами та витратами.

Окрім того, в багатьох розвинених країнах ПДФО є місцевим податком, а місцева влада має досить широкі права та повноваження у сфері податкової юрисдикції, на відміну від України, де основні правила щодо оподаткування доходів фізичних осіб встановлюються виключно на національному рівні.

Отже, на сучасному етапі в податковому законодавстві України є низка проблем щодо оподаткування доходів фізичних осіб, зокрема:

- низький рівень доходів населення країни порівняно з розвиненими країнами;
- високий рівень тіньової економіки в країні;
- низький рівень податкової культури суспільства.

Ще однією важливою проблемою є, те, що на сьогодні платники податків сплачують ПДФО за місцем роботи, і, отже, він зараховується до бюджету того регіону, де працює платник податків. Тим часом, витрати на освіту, охорону здоров'я й інші соціальні потреби цього працівника здійснюються за місцем його проживання. Така система сплати ПДФО створює негативні ефекти «експорту» бюджетних видатків та «імпорту» бюджетних доходів.

Висновки. ПДФО відіграє важливу роль у податковій системі України, що зумовлено його високою соціальною й економічною значимістю. Зокрема, упродовж 2019–2021 рр. питома вага ПДФО у структурі податкових надходжень і доходів Зведеного бюджету України становила понад 20%; у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів – більше 60%. У 2021 р. частка ПДФО у загальних доходах Зведених бюджетів областей і м. Київ перебувала в діапазоні 26,22–41,45%, у податкових надходженнях – від 52,93 до 72,58%.

Одним із важливих завдань для органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері оподаткування є забезпечення повного обсягу запланованих податкових надходжень, зокрема ПДФО, до бюджетів різних рівнів. Для цього потрібно підвищити рівень доходів населення, вирішити проблему поширення тіньової зайнятості та приховування реальних доходів громадян від оподаткування. Одним із запропонованих заходів може бути проведення податкового експерименту на території окремих регіонів з високою податковою культурою населення (для стимулювання мешканців інших областей) зі зниження ставки ПДФО принаймні на 1% із паралельною широкомасштабною рекламно-просвітницькою кампанією по всій території України щодо підвищення рівня податкової культури громадян. Якщо в результаті моніторингу податкових надходжень буде виявлено досягнення очікуваного ефекту, то цей експеримент доцільно запровадити і в інших регіонах, та продовжувати зниження ставки податку; в протилежному випадку експеримент слід припинити. Особливо актуальним такий захід видається в умовах теперішньої війни України з російською федерацією.

Подальші перспективи досліджень вбачаємо в аналізі податкових надходжень до бюджетів різних рівнів України в час повномасштабної війни та порівнянні їх з отриманими результатами за 2019–2021 р.

Список використаної літератури

1. Лободіна З. М. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка*. 2017. № 6. С. 52–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_6_11. (дата звернення: 20.01.2023)
2. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В., Свириденко О. О. Ризики розробки та запровадження уніфікованої звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 6. С. 227–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_6_36. (дата звернення: 20.01.2023)
3. Чернелевський Л. М., Кобзар Я. В. Питання гармонізації державного фінансового і незалежного аудиторського контролю за розрахунками податку з доходів фізичних осіб. *Економічний вісник. Сер.: Фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип. 1. С. 219–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2017_1_30. (дата звернення: 20.01.2023)
4. Тофанюк О. В., Зінчук А. С. Розробка методик прогнозування надходження від податку з доходів фізичних осіб до регіонального бюджету відносно сфери їх застосування. *Комунальне господарство міст. Сер.: Економічні науки*. 2018. Вип. 141. С. 27–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2018_141_8. (дата звернення: 20.01.2023)
5. Тофанюк О. В., Новікова Н. Ю. Розробка підходів до визначення надходжень від податку з доходів фізичних осіб в бюджет Харківського регіону з урахуванням законодавчих змін. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2011. № 2. С. 87–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eupmg_2011_2_10. (дата звернення: 20.01.2023)
6. Чижова Т. В., Сисоєнко І. А. Сутність і значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні фінансових ресурсів регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 8(1). С. 178–180. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8(1)_44). (дата звернення: 20.01.2023)
7. Дем'янчук О. І. Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів. *Наука й економіка*. 2012. № 4(28). С. 40–44.
8. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 20.01.2023)
9. Масленников Є. І., Гусев А. О. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: поточний стан та шляхи реформування. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 57. С. 47–50.
10. Доходи Зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2021/>.
11. Валовий внутрішній продукт. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2021/>. (дата звернення: 20.01.2023)
12. Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incom> (дата звернення: 20.01.2023).
13. Податкова соціальна пільга з ПДФО. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/552946.html>. (дата звернення: 20.01.2023)
14. Оподаткування фізичних осіб в Польщі. URL: <https://migrant.biz.ua/polsha/zhittya/podatok-dlia-fizychnykh-osib.html> (дата звернення: 20.01.2023).
15. Податки в Німеччині для підприємств та фізичних осіб. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/biznes-de/podatky-v-nimechchyni.html>. (дата звернення: 20.01.2023)
16. Світовий досвід оподаткування: Японії. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/yaponia>. (дата звернення: 20.01.2023)
17. Податкова система в Іспанії: які податки потрібно платити. URL: <https://euportal.biz.ua/evropa/ispaniya/podatky-ispanii.html>. (дата звернення: 20.01.2023)
Стаття надійшла до редакції 06.02.2023
Статтю рекомендовано до друку 02.03.2023

References

1. Lobodina, Z. M. (2017). Podatok na dokhody fizychnykh osib yak instrument vplyvu na sotsialno-ekonomichnyi rozvytok derzhavy [Personal income tax as a tool of influence on social and economic development of the state]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser.: Ekonomika, 6, 52–57. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_6_11 [in Ukrainian].
2. Tymchenko, O. M., Sybirianska, Yu. V., and Svyrydenko, O. O. (2017). Ryzky rozrobky ta zaprovadzhennia unifikovanoi zvitnosti z podatku na dokhody fizychnykh osib ta yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia [The risks of development and implementation of unified reporting on the income tax of natural persons and the single contribution to compulsory state social insurance]. *Biznes Inform*, 6, 227–233. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_6_36 [in Ukrainian].
3. Tchermelevsky, L. M., Kobzar, Y. V. (2017). Pytannia harmonizatsii derzhavnoho finansovoho i nezalezhnoho audytorskoho kontroliu za rozrakhunkamy podatku z dokhodiv fizychnykh osib. [The issue of harmonization of state financial and independent auditing according to the calculations of income tax of physical persons]. *Ekonomichni visnyk*. Ser.: Finansy, oblik, opodatkuvannia, 1, 219–226. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2017_1_30 [in Ukrainian].
4. Tofaniuk, O. V., Zinchuk, A. S. (2018). Rozrobka metodyk prohnozuvannia nadkhodzhennia vid podatku z dokhodiv fizychnykh osib do rehionalnoho biudzhetu vidnosno sfery yikh zastosuvannia [Development of method for forecasting revenues from personal income tax to the region budget regarding to their use]. *Komunalne gospodarstvo* to their use]. *Ekonomichni nauky*, 141, 27–34. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2018_141_8 [in Ukrainian].
5. Tofaniuk, O. V., Novikova, N. Y. (2011). Rozrobka pidkhodiv do vyznachennia nadkhodzen vid podatku z dokhodiv fizychnykh osib v biudzheth Kharkivskoho rehionu z urakhuvanniam zakonodavchykh zmin [Development of approaches to

- definition of personal income tax receipts in budget of Kharkov region according to legislative changes]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi*, 2, 87–99. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eupmg_2011_2_10 [in Ukrainian].
6. Chyzhova, T. V., Sisoenko, I. A. (2014). Sutnist i znachennia podatku na dokhody fizychnykh osib u formuvanni finansovykh resursiv rehionu. [The essence and meaning of the tax to incomes of physical persons in the formation of financial resources of the region] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Ser.: *Ekonomichni nauky*, 8(1), 178–180. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8(1)_44) [in Ukrainian].
 7. Demianchuk, O. I. (2012). Fiskalne znachennia podatku na dokhody fizychnykh osib u dokhodakh mistsevykh biudzhativ [Fiscal value of personal income tax in local budget revenues]. *Nauka y ekonomika*, 4(28), 40–44 [in Ukrainian].
 8. Podatkovi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 02 hrud. 2010. No. 2755-VI [Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine]. (2010, December, 2). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
 9. Maslennikov, Ye. I., Husiev, A. O. (2020). Podatok na dokhody fizychnykh osib v Ukraini: potochnyi stan ta shliakhy reformuvannia. [An income tax in Ukraine: current state and ways of reforming]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 57, 47–50 [in Ukrainian].
 10. Dokhody Zvedenoho biudzhetu Ukrainy [Revenues of the Consolidated Budget of Ukraine. Ministry of Finance]. Minfin. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2021/> [in Ukrainian].
 11. Valovyi vnutrishnii produkt [Gross domestic product. Ministry of Finance]. Minfin. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2021/> [in Ukrainian].
 12. Open Budget. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [Open Budget. State web portal of the budget for citizens]. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incom> [in Ukrainian].
 13. Podatkova sotsialna pilha z PDFO. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi podatkovoï sluzhby Ukrainy [Social tax benefit from personal income tax. Official site of the State Tax Service of Ukraine]. Retrieved from <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/552946.html> [in Ukrainian].
 14. Opodatkuvannia fizychnykh osib v Polshchi [Taxation of individuals in Poland]. MIGRANT.BIZ.UA. Retrieved from <https://migrant.biz.ua/polsha/zhittya/podatok-dlia-fizychnykh-osib.html> [in Ukrainian].
 15. Podatky v Nimechchyni dlia pidpriemstv ta fizychnykh osib [Taxes in Germany for businesses and individuals]. MIGRANT.BIZ.UA. Retrieved from <https://migrant.biz.ua/nimechina/biznes-de/podatky-v-nimechchyni.html> [in Ukrainian].
 16. Svitovyi dosvid opodatkuvannia: Yaponii. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi podatkovoï sluzhby Ukrainy [Official site of the State Tax Service of Ukraine. World experience of taxation: Japan]. Retrieved from <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/yaponia> [in Ukrainian].
 17. Podatkova systema v Ispanii: yaki podatky potribno platyty [Tax system in Spain: what taxes to pay]. Europortal. Retrieved from <https://europortal.biz.ua/evropa/ispaniya/podatky-ispainii.html> [in Ukrainian].

The article was received by the editors 06.02.2023

The article is recommended for printing 02.03.2023

Olesia Totska

*Professor at the Department of Finance,
Doctor of Economic Sciences, Professor
Faculty of Economics and Management
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Vynnychenko str., 28, Lutsk, 43021, Ukraine
e-mail: totska.olesia@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-4748-2134*

Iryna Dmytruk

*graduate of the second (master's) level of higher education
Faculty of Economics and Management
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Vynnychenko str., 28, Lutsk, 43021, Ukraine
e-mail: ira_dmutryk17@ukr.net*

INDIVIDUAL INCOME TAX IN UKRAINE: NATIONAL AND REGIONAL DIMENSION

Abstract. The country's tax system plays an important role in the formation of budget revenues at all levels and is the basis of the financial and credit mechanism of state regulation of the economy. Personal income tax is one of the most effective sources of income for Ukrainian budgets. However, the indicators of income from its payment have regional differences. The purpose of the study is to determine the fiscal role of personal income tax in Ukraine at the national and regional levels. Analysis methods were used to study the absolute and relative indicators of income from the personal income tax in the structure of the consolidated and local budgets of Ukraine; rating evaluation – for grouping regions of Ukraine according to relative indicators of tax payment; theoretical generalization – to form conclusions.

The essence of the personal income tax has been revealed. The dynamics of its shares in the GDP of Ukraine, tax revenues to the Consolidated Budget of Ukraine are analyzed. A rating matrix of the grouping of regions of Ukraine according to the levels of tax shares in total revenues and tax revenues of the consolidated budgets of the regions was built.

It was revealed that during 2019–2021, the share of personal income tax in the structure of tax revenues and revenues of the Consolidated Budget of Ukraine amounted to more than 20%; in the structure of tax revenues of local budgets – more than 60%. It was determined that in 2021, Mykolaiv, Vinnytsia, and Kirovohrad regions had clearly defined positions in terms of the levels of tax shares in the total revenues and tax receipts of the Consolidated budgets of the regions of Ukraine, all other regions fell into the zones of imbalances. Recommendations on improving the mechanisms of taxation of citizens' incomes in Ukraine have been formulated.

Keywords: *personal income tax, Consolidated budget of Ukraine, local budgets of Ukraine, Consolidated budgets of regions, rating.*

JEL Classification: H24.

Tabl.: 4, fig.: 2, bibl.: 17.